

İSLAM MEDENİYETİNDE CAMİNİN ÖNEMİ VE İŞLEVİ

إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ

“Allah’ın mescidlerini ancak Allah’a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekatı veren ve Allah’tan başkasından korkmayan kimseler imar ederler. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır. ” (Tevbe, 9/18)

أَحَبُّ الْبِلَادِ إِلَى اللَّهِ مَسَاجِدُهَا

“Beldelerin Allah’a en sevimli olan mekânları, camilerdir.” (Müslim, Mesâcid, 288)

İslam, Medeniyetimizin Temelidir.

Medeniyet, birlikte yaşamakla oluşan maddi ve manevi bütün değerlerin hayata yansımasıdır. Medeniyeti oluşturan en önemli etkenlerden biri de dindir.

Tarih boyunca yeryüzünde varlık göstermiş birçok medeniyet mevcuttur. Bu medeniyetler iki kısma ayrılır. Birisi, hayatlarını vahye göre düzenleyen toplumların vücuda getirdiği medeniyet; diğeri de, müşrik ve putperest toplumların medeniyeti.

Medeniyetimizin kaynağı olan İslâm, vahye dayanan, akla ve duyu organlarına hitap eden, ilim ve irfan birlikteliği bulunan, hoşgörünün zirve olduğu cihanşümul/evrensel bir dindir.

Rabbimizin alemlere rahmet olarak gönderdiği son peygamber, Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.s), Mekke’den Medine’ye hicret ettiğinde ilk olarak Mescid-i Nebevî’yi inşa etmiş ve Mescid-i Nebevî’yi ilmin beşiği kılmıştır. Peygamber Efendimiz, İslam Medeniyetinin temellerini bu mescitte atmıştır.

Yesrib’in “Medine”leşmesi, İslâm medinesinin ve medeniyetinin kuruluşu, Mescid-i Nebevî’nin inşası ile başlamıştır.

1. Şu an sahip olduğumuz medeniyeti oluşturan İslam’dır.

Müslümanlar, asırdan asıra, nesilden nesile en kıymetli miras olan İslâm’ı büyük gayretlerle aktarmışlardır. Günümüze kadar devam eden bu muazzam faaliyet, Peygamberimizin sallallahu aleyhi ve sellem inşa ettiği Mescid-i Nebevî’yi sosyal hayatın merkezine oturtmasıyla başlamıştır. Özellikle eğitim-öğretim faaliyetinin merkezi olmuştur. Bunun yanında medeniyetimizin temellerinin atıldığı Mescid-i Nebevî, devlet yönetiminin merkezi, adaletin tesis edildiği yer, sosyal ve manevi sıkıntıların çözüldüğü mekan, evi olmayan sahabilerin ikamet ettiği bir yer ve askeri konuların görüşürüp önemli kararların alındığı bir ordugah olmuştur. Asr-ı Saadetten itibaren bizi biz yapan, cami merkezli medeniyetimizin, diğer medeniyetlerden ayrıldığı farklı yönlerine temas edelim.

2. Medeniyetin mutfağı camilerdir.

Medeniyet mutfağı camiler, iki mümin karşılaştığında selamın bir sünnet olarak adab-ı muaşeret kuralı olduğunu öğretir.

إِذَا لَقِيَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيُسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَإِنْ حَالَتْ بَيْنَهُمَا شَجَرَةٌ، أَوْ جِدَارٌ، أَوْ حَجَرٌ، ثُمَّ لَفِيَ، فَلْيُسَلِّمْ عَلَيْهِ

“Sizden biriniz din kardeşine rastladığında ona selâm versin. Eğer ikisinin arasına ağaç, duvar ve taş girer de tekrar karşılaşırlarsa, tekrar selâm versin.” (Ebû Dâvûd, Edeb 135)

Medeniyet mutfağı camiler, büyüklere saygı ve küçüklere şefkati öğretir.

لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَيُقَرِّ كَبِيرَنَا

“Küçüklerine merhamet etmeyen büyüklerine saygı göstermeyen bizden değildir.” (Tirmizi, Kitabu’l-Birr, 15)

Medeniyet mutfağı camiler, evlenme kültürünü, çocuk yetiştirme kültürünü ve aile olma kültürünü bize öğretir.

يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ فَإِنَّهُ أَغْضُ لِلْبَصَرِ وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَهُ وَجَاءٌ

“Ey gençler topluluğu! Evlenme imkânı olanınız evlensin. Çünkü evlenmek, gözü haramdan çevirmek ve iffeti korumak için en iyi yoldur. Evlenme imkânı bulamayan da oruç tutsun. Çünkü orucun, o kimse için şehveti kesici özelliği vardır.” (Buhârî, Nikah, 2)

أَكْرِمُوا أَوْلَادَكُمْ، وَأَحْسِنُوا أَدْبَهُمْ

“Çocuklarınıza gereken ikramı yapın ve onların terbiyelerini de güzel yapın.” (İbn Mace, Edeb, 3)

Medeniyetimiz bizlere mahalle kültürünü öğretir. Komşularımızla diyalogumuzu bizlere öğretir. Evlerimizden açtığımız pencere ve kapıların komşularımızı rahatsız etmeyecek şekilde olmasını bize öğretir.

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِ جَارَهُ

Allah’a ve ahiret gününe iman eden komşusuna eziyet etmesin! (Buhari, Edeb, 31)

Medeniyet mutfağı camiler, bizlere evleri temiz tutmamızı, ayakkabıyla evlere girmememizi,

إِنَّ اللَّهَ ... نَظِيفٌ يُحِبُّ النَّظَافَةَ ، فَتَطْفُوا أَفْنِيَّتَكُمْ ، وَلَا تَشَبَّهُوا بِالْيَهُودِ

“Allah pâk ve zarîftir, paklık ve nezâfeti sever. Evlerinizin avlularını temiz tutun, Yahudilere benzemeyin.” (Tirmizi, Edeb, 41)

eve girince selam vermemizi,

Enes (r.a) şöyle demiştir:

Resûlullah (s.a.s.) bana:

يَا بُنَيَّ، إِذَا دَخَلْتَ عَلَى أَهْلِكَ فَسَلِّمْ يَكُونُ بَرَكَهٌ عَلَيْكَ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِكَ

“Yavrucuğum! Kendi ailenin yanına girdiğinde onlara selâm ver ki, sana ve ev halkına bereket olsun” buyurdu. (Tirmizî, İsti’zân 10)

ve tuvaletleri kible yönüne yapmamamızı bize öğretir.

إِذَا أَتَى أَحَدُكُمْ الْغَائِطَ، فَلَا يَسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ وَلَا يُوَلِّهَا ظَهْرَهُ، شَرَّفُوا أَوْ غَرَّبُوا

“Biriniz tuvaletini yaparken kibleye dönmesin, ona arkasını da çevirmesin. Doğu tarafına veya batı tarafına dönsün.” (Buhari, Vudu’, 11)

Medeniyet mutfağı camiler, besmele çekmeyi, sağ elle ve önümüzden yemeyi bize öğretir.

Ömer İbni Ebû Seleme (r.a) şöyle dedi:

Resûlullah (s.a.s.) bana şöyle buyurdu:

يَا غُلَامُ، سَمِّ اللَّهَ، وَكُلْ بِيَمِينِكَ، وَكُلْ مِمَّا يَلِيكَ

“Oğlum! Besmele çek! Sağ elinle ye! Önünden ye!” (Buhârî, Et’ime, 2)

3. Cami bize ahlakın medeniyetini sunar.

Cami, ahlakın bir değer olduğunu medeniyetin en önemli değer yargısı olduğunu insanlar arası ilişkilerde vazgeçilmez kurallar silsilesi olduğunu bize anlatır.

Cami’nin bize anlattığı ahlak, medeniyetimizin yapı taşlarını oluşturur.

Cami, bize ahlak medeniyetini anlatırken zina, hırsızlık, faiz, tefecilik, yalan, aldatma gibi haramların bu medeniyette yerinin olmadığını bize öğretir.

Cami, bize doğruluğun bir medeniyet olduğunu anlatır. Doğruluk bir yolculuktur. Bu yolculuğunun sonu cennete ulaşır.

إِنَّ الصَّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَصْدُقُ وَيَتَحَرَّى الصَّدْقَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ صِدْقًا

“Şüphesiz doğruluk iyiliğe yöneltir. İyilik de Cennet'e iletir. Kişi doğru söyleme ve araştırmayla, Allah katında siddîk (dosdoğru) diye kaydedilir. (Buhârî, Edeb 69)

Cami, bize adaletin bir medeniyet olduğunu anlatır. Güçlünün değil, haklının yanında olmayı öğretir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلَوُّوا أَوْ تَعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا

“Ey iman edenler! Kendinizin veya anne babanızın ve akrabanızın aleyhine bile olsa adaleti ayakta tutun, Allah için şahitlik eden kimseler olun. (İnsanlar) zengin olsunlar, yoksul olsunlar Allah onlara sizden daha yakındır. Öyleyse siz hislerinize uyup adaletten ayrılmayın. Eğer

adaletten sapar veya üzerinize düşeni yapmaktan geri durursanız bilin ki Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.” (Nisa, 4/135)

Cami, bize merhametli olmayı, insanların derdini anlamayı ve ihtiyaçlarını görmeyi bir medeniyet olarak anlatır.

مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادُّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ
الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى

“Mü’minler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar.” (Buhari, Edeb, 27)

مَنْ لَا يَرْحَمُ لَا يُرْحَمُ

“Merhamet etmeyene, merhamet olunmaz.” (Buhari, Edeb, 18)

لَيْسَ الْمُؤْمِنُ الَّذِي يَشْبَعُ وَجَارُهُ جَائِعٌ إِلَى جَنْبِهِ

"Komşusu açken tok olarak yatan kimse (kamil) mümin değildir." (Hakim, Müstedrek, 4/7307)

Cami, bize cömert olmayı, yetim, dul ve fakirlere kol kanat germeyi öğretir.

السَّخِيُّ قَرِيبٌ مِنَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْجَنَّةِ قَرِيبٌ مِنَ النَّاسِ بَعِيدٌ مِنَ النَّارِ وَالْبَخِيلُ بَعِيدٌ مِنَ اللَّهِ بَعِيدٌ مِنَ
الْجَنَّةِ بَعِيدٌ مِنَ النَّاسِ قَرِيبٌ مِنَ النَّارِ وَلَجَاهِلٌ سَخِيٌّ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ عَابِدٍ بَخِيلٍ

“Cömert insan, Allâh’a, Cennet’e ve insanlara yakın; Cehennem ateşine uzaktır. Cimri ise, Allâh’a, Cennet’e ve insanlara uzak; Cehennem ateşine yakındır! Câhil cömert, Allah Teâlâ’ya, cimri âbiddeden daha sevimlidir.” (Tirmizî, Birr, 40)

السَّاعِي عَلَى الْأَرْمَلَةِ وَالْمُسْكِينِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ كَالَّذِي يَصُومُ النَّهَارَ وَيَقُومُ اللَّيْلَ

“Dul kadınlarla, yoksulların işlerine yardım eden kimse, Allah yolunda cihâd etmiş gibi veya gündüzleri (nafile) oruç tutan ve geceleri ibadet eden gibi sevap kazanır.” (Tirmizî, Birr, 45)

مَنْ قَبِضَ يَتِيمًا بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَى طَعَامِهِ وَشَرَابِهِ أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ النَّبْتَةَ إِلَّا أَنْ يَعْمَلَ ذَنْبًا لَا يُغْفَرُ لَهُ

“Müslümanlar arasından kim bir yetimi evine alarak yiyecek ve içeceğine dahil ederse, affedilmez bir günah (şirk gibi) işlememişse, Allah onu mutlaka cennetine koyacaktır.” (Tirmizî, Birr, 14)

Cami, bize yaptığımız işleri ihsan(en güzel şekilde) ile yapmamızın bir medeniyet olduğunu ve üstlendiğimiz görevleri emanet olarak görüp, sadakatle güzel bir şekilde yerine getirmemiz gerektiğini öğretir.

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ إِذَا عَمِلَ أَحَدُكُمْ عَمَلًا أَنْ يُتْقِنَهُ

“Aziz ve Celil olan Allah, birinizin, yaptığı işi en iyi şekilde yapmasından memnun kalır.”
(Taberani, el-Mu’cemu’l-Evsad, 897)

4. Cami bize hoşgörünün medeniyetini sunar.

Camilerimiz, insani ilişkilerimizde hoşgörünün, affediciliğin ve kusurları örtmenin bir medeniyet olduğunu öğretir.

وَمَا زَادَ اللَّهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا

“Affetmekle kişinin ancak şerefi artar.” (Müslim, Birr, 20)

وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

“Kim bir Müslümanın kusurunu örterse, Allah da dünya ve ahirette onun kusurunu örter.”
(Müslim, Birr, 15)

Camilerimiz, bize yalan yere şahitlik yapmanın, adam kayırmamanın, hak ve hukuk çiğnemenin binlerce yıl emekle oluşturulan medeniyetin köküne dökülen kibrit suyu olduğunu öğretir.

أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ. قَالُوا الْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ. فَقَالَ: إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ هَذَا وَفَدَفَ هَذَا وَأَكَلَ مَالَ هَذَا وَسَفَكَ دَمَ هَذَا وَضَرَبَ هَذَا فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُفْضَى مَا عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ

Peygamber Efendimiz (s.a.s.):

“Müflis kimdir, biliyor musunuz?” diye sordu. Ashâb:

– Bizim aramızda müflis, parası ve malı olmayan kimsedir, dediler. Peygamber Efendimiz (s.a.s.):

“Şüphesiz ki ümmetimin müflisi, kıyamet günü namaz, oruç ve zekât sevabıyla gelip, fakat şuna sövüp, buna zina isnâd ve iftirası yapıp, şunun malını yiyip, bunun kanını döküp, şunu dövmüştür, bu sebeple iyiliklerinin sevabı şuna buna verilen ve üzerindeki kul hakları bitmeden sevapları biterse, hak sahiplerinin günahları kendisine yükletilip sonra da cehenneme atılan kimsedir” buyurdular. (Müslim, Birr 59)

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ

“Onlar (Rahman’ın kulları) yalan şahitlik yapmazlar” (Furkân sûresi, 72)

5. Cami bize kitabın ve okumanın medeniyetini sunar.

Cami, ilk emri “Rabbinin adıyla oku”yla başlayan medeniyetimizin temel taşının kültür olduğunu, kültürün de okumakla, öğrenmekle elde edileceğini bize anlatır.

Cami, bize ilim talep etmenin erkek-kadın her mükellefe gerekli olduğunu öğretir.

طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ

“İlim öğrenmek (kadın-erkek) her müslümana farzdır.” (İbn Mace, Mukaddime, 17)

Cami, bize en büyük ve en üstün zenginliğin ilim zenginliği olduğunu öğretir.

مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَطْلُبُ فِيهِ عِلْمًا سَلَكَ اللَّهُ بِهِ طَرِيقًا مِنْ طُرُقِ الْجَنَّةِ وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنَحَتَهَا رِضًا لِطَالِبِ الْعِلْمِ وَإِنَّ الْعَالَمَ لَيَسْتَغْفِرُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالْحَيَّاتُ فِي جَوْفِ الْمَاءِ وَإِنَّ فَضْلَ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ عَلَى سَائِرِ الْكَوَاكِبِ وَإِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ وَإِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُورَثُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا وَرَثُوا الْعِلْمَ فَمَنْ أَخَذَهُ أَخَذَ بِحِطِّ وَافِرٍ

"Bir kimse, ilim elde etmek arzusuyla bir yola girerse, Allah o kişiye cennetin yolunu kolaylaştırır. Muhakkak melekler yaptığından hoşnut oldukları için ilim öğrenmek isteyen kimsenin üzerine kanatlarını gererler. Göklerde ve yerde bulunanlar, hatta suyun içindeki balıklar bile âlim kişiye Allah'tan mağfiret dilerler. Âlimin âbide karşı üstünlüğü, ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Şüphesiz ki âlimler, peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler altın ve gümüşü miras bırakmazlar; sadece ilmi miras bırakırlar. O mirası alan kimse, bol nasip ve kısmet almış olur." (Ebû Dâvûd, İlim 1)

6. Cami bize cihat medeniyetimizi öğretir.

Cami, bize cihadı medeniyetin bir parçası olarak sunarken sahip olduğumuz medeniyeti ve medeniyetin değerlerini koruma aracı olarak sunar.

Cami, cihadı medeniyeti kurarken, yerleştirirken, karşılaştığımız engelleri bertaraf etme yöntemi olarak sunar.

Cami, savaş durumunda bile, asla masumlara dokunulmamasını öğretir.

وَلَا تَقْتُلُوا شَيْخًا فَانِيًّا وَلَا طِفْلًا وَلَا صَغِيرًا وَلَا امْرَأَةً

“Yaşlıları, çocukları ve kadınları öldürmeyin!” (Ebu Davud, Cihad, 90)

Cami, bize insanları İslâm’la diriltmeyi, gönülleri fethetmeyi öğretir.

وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا

“Kim de bir canı ihya ederse, bütün insanları ihya etmiş gibi olur.” (Maide, 6/32)

فَوَاللَّهِ لَأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ رَجُلًا وَاحِدًا خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ يَكُونَ لَكَ حُمْرُ النَّعَمِ

"Allah'a yemin ederim ki, Cenâb-ı Hakk'ın senin aracılığıyla bir tek kişiyi hidayete kavuşturması, senin, en kıymetli dünya nimeti olan kırmızı develere sahip olmandan daha hayırlıdır." (Buhârî, Fezâilü'l-Ashâb, 9)

مَنْ دَعَا إِلَى هُدًى كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أُجُورٍ مَنْ تَبِعَهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئًا

"Hidâyete davet eden kimseye, kendisine uyanların sevabı kadar sevap verilir. Bu onların sevaplarından da hiçbir şey azaltmaz." (Müslim, İlim, 6)

Cami, bize İslâm gayretini, şuurunu aşılar.

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ

"Bizim uğrumuzda elinden gelen çabayı sarfedenlere gelince, onları bize ulaşan yollara mutlaka yöneltiriz. Kuşkusuz Allah iyilik yapanların yanındadır."(Ankebut, 29/69)

Rabbimiz! Medeniyetimize yaşayarak sahip çıkabilmemizi, dinimizin en büyük şiarlarından olan camilerimizi şenlendirmeyi cümlemize nasip eylesin.

Camide omuz omuza verdiğimiz gibi kalplerimizi de birbirine ülfet ettirsin.

Birliğimizi, beraberliğimizi muhafaza eyleyip aramıza tefrika girmesinden korusun!